

УДК 371.15 + 371.13 + 372.3 + 37.036

ЛЕСІНА Т. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри загальної педагогіки, дошкільної
та початкової освіти Ізмаїльського
державного гуманітарного університету

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МЕТОДИЧНОГО СЕРВІСУ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

На основі аналізу наукових джерел з питань удосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у даній статті визначено мету, принципи, деякі методи, форми й змістове ядро методичного сервісу формування здатності студентів розвивати соціальні навички у старших дошкільників.

Ключові слова: компетентнісний підхід, життєві компетентності, старший дошкільник, соціальні навички, методичний сервіс підготовки вихователя дошкільного навчального закладу.

Постановка проблеми. Надбанням сучасної вітчизняної дошкільної педагогіки є фундаментальні дослідження, в яких безпосередньо або опосередковано враховується такий чинник удосконалення розвитку, виховання, навчання дитини дошкільного віку, а також збереження її життя, здоров'я, людської гідності – особистісно-професійний вплив вихователя дошкільного навчального закладу (Т. Величко, О. Листопад, В. Нестеренко, Л. Павлова, Т. Поніманська, А. Тимофєєва та ін.). При цьому науковці здебільшого єдині у визнанні, що саме вища школа виступає основним етапом становлення конкурентоздатного вихователя з огляду на глобалізаційні процеси, які торкнулися й освітянської сфери та виклики часу. Попри беззаперечних здобутків науковців (зокрема, в аспекті розширення наукових уявлень про конструктивні підходи до становлення творчої особистості майбутнього вихователя в навчально-виховному процесі сучасного вітчизняного вишу, сформовану інформаційно-фактологічну базу щодо здатності студентів формувати ціннісні орієнтації саме старших дошкільників) не втрачає своєї актуальності такий висновок американського психолога Б. Фуллера: «Усі діти народжуються геніями, але впродовж перших шести років ми допомагаємо їм позбутися цієї геніальності» [1, с. 5]. Один із підходів, який, на наш погляд, ще й досі залишається неоціненим у розроблених науковцями дослідницьких стратегіях – вага й системоутворювальне значення для будь-яких якісних особистісних новоутворень, тобто життєво необхідних компетентностей дитини, тих цінностей, що є ключовими для її життєдіяльності. Аналітична робота, пророблена нами на базі створених вітчизняними науковцями програм виховання і навчання дітей («Малятко», «Дитина», «Українське довілля», «Соняшник») дозволяє зробити, зокрема, таке узагальнення: найбільш повно вищевказаний пріоритет забезпечується методологічними і теоретичними засадами побудованої програми «Світ дитинства», що розроблена під науковим керівництвом А. М. Богуш [2]. Конструктивність означеної програми важко переоцінити, особливо у контексті компетентнісного підходу, який визнано сучасною науковою спільнотою (Н. Бібік, В. Болотов, І. Зимня, Дж. Равен, О. Савченко, А. Хуторський та ін.) плідним (зокрема, через спроможність урахування конкретики життєвої ситуації особистості, його суто креативну потужність) та тлумачення предметної обізнаності і предметних знань трансформаційними (за влучним висловом М. Голованова), «що переводяться на рівень базових й універсальних умінь». Це додає пояснювального значення ключовим компетенціям і компетентностям (надпредметні, метапредметні, базові) та мотивації (де не мотиви – стимули, а саме особистісний

життєво важливих навичок, як співчуття, спільна діяльність, ефективне спілкування; навички «поведінки в умовах тиску і погроз». До того ж сформованість означених життєво важливих навичок сприяє, як зауважують деякі психологи (зокрема, Смольська Л.), переживанню дитиною «щасливих моментів», бо щастя «синтезує і соціокультурну детермінованість, і індивідуальну буттєву свободу».

Аналіз спеціальної наукової літератури переконує у виключній ролі у життєдіяльності дитини соціальних навичок, бо їх розвиток поряд з іншими новоутвореннями (емоційне благополуччя, позитивне ставлення до оточуючих людей, комунікативна компетентність) виступають елементами соціалізації дитини дошкільного віку [5].

Мета статті – висвітлити своєрідність професійної підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу в умовах вищої школи до формування у старших дошкільників соціальних навичок, охарактеризувати деякі параметри методичного сервісу успішної професійної підготовки студентів в означальному напрямі майбутньої фахової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Попри відсутності системних уявлень у проблемному полі теорії і методики професійної освіти про процес становлення вихователя, здатного компетентно формувати соціальні навички у старших дошкільників, констатуємо: в різному ракурсі означеної проблеми торкалося чимало дослідників. Аналіз наукової літератури переконує, що здебільшого науковцями сфокусовано увагу на контекстності професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості. Йдеться про готовність студентів до багатоаспектного особистісно-професійного впливу, насамперед, на формування ціннісних орієнтацій старших дошкільників – основу їх поведінки та вияву в реальних життєвих, поведінкових виборах (Т. Величко); на розвиток світогляду дитини в ігровій та дослідницькій діяльності (Г. Кловак, В. Лебедева, О. Сокурєнко); на вироблення стратегії поведінки дітей в полікультурному соціумі (Є. Бахіча, Г. Підкурганна) та ін. У полі зору дослідників перебувають проблеми й становлення у вищій школі вихователя, який набуває потужності бути успішним і як особистість, і як професіонал: спроможність до морального розвитку дітей (Л. Лохвицька), здатність адаптуватися до професійної ситуації (Г. Єльнікова), готовність до педагогічної підтримки дітей дошкільного віку (Н. Колосова), спроможність виявляти у фаховій діяльності рефлексивні вміння (С. Білоконний) та ін. У сучасних дослідженнях вивчаються методичні ресурси спрямування навчально-виховного процесу вищої школи на розвиток творчого потенціалу студентів, які набувають спеціальність «Дошкільна освіта» (О. Листопад), на формування їх дослідницьких умінь (Ю. Волинець), на вироблення здатності працювати в умовах інклюзивного дошкільного навчального закладу (І. Кузова), на вияв управлінської культури (Т. Пономаренко) й створення організаційно-педагогічних умов функціонування сучасних дошкільних закладів (Л. Покроєва) та управління розвитком дошкільної освіти в регіоні (Л. Пісоцька).

Маємо всі підстави стверджувати про те, що принципи розвитку соціальної активності дітей старшого дошкільного віку та методичний концепт підготовки майбутніх вихователів у вищеокресленому аспекті чи не найфундаментальніше висвітлений у науковому доробку Г. В. Беленької та С. М. Гаврилюк, а дотично дистанційної форми навчання майбутніх вихователів – В. В. Нестеренко. Зокрема, у процесі розробки методичного сервісу професійної підготовки майбутнього вихователя до розвитку старшого дошкільника як суб'єкта соціальної дії, ми врахували висновок науковців про виключне значення креативності – продуктивного аспекту творчої особистості студента; виявом креативності виступають і активна життєва позиція

майбутнього фахівця, і його «постійна спрямованість на творчу професійну діяльність» [6].

Отже, визначаючи змістове ядро методичного сервісу досліджуваного процесу, ми намагались урахувати найбільш визнані у професійній педагогіці наукові позиції [7, с. 126]. Йдеться про окреслення не лише принципів, а й форм та засобів використання певних методів, спрямованих на пізнання та розв'язання зазначеної вище проблеми (Т. Л. Обухова); про систему правил та використання тих методів, прийомів, операцій, що виступають складовою дослідної системи (Р. С. Гурін). Конкретизуємо сукупність методів і прийомів здійснення методичного супроводу процесу підготовки студентів до формування у дошкільнят саме соціальних навичок.

Нами розумілось, що як і будь-яка інша навичка – дія, що сформована шляхом повтору і виконується дитиною на частково автоматизованому рівні – соціальна навичка є важливим компонентом соціальних умінь, виступає передумовою позитивної соціалізації особистості. До того ж із цим явищем пов'язані такі якісні новоутворення особистості, як соціальна позиція, соціальна зрілість, соціальний статус, її соціальна спрямованість у цілому. Принагідно відмітимо, що попри самоцінності соціальної навички, її сформованість у дітей, як стверджує Г. О. Балл, «нажаль, залишається для практиків екзотичною». Така думка підтверджується й теоретичним узагальненням досвіду соціального розвитку дітей дошкільного віку, що склався в таких дошкільних навчальних закладах, як-от: «Академія дитинства» (м. Одеса), ім. Черновола (м. Южне), «Пролісок» (м. Ужгород).

Намагаючись удосконалити професійну підготовку студентів – майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів через розробку системного методичного супроводу, насамперед, їх навчально-предметного й психолого-педагогічного циклу професійних нормативних та професійно вибіркових навчальних дисциплін, ми дійшли висновку про системоутворювальний характер принципу студентоцентризму. Так, у процесі викладання нормативних курсів «Педагогіка», «Теорія та технологія соціалізації дітей у ДНЗ» та дисциплін за вибором студентів (зокрема, «Європейські абрисы педагогіки соціалізації» та «Теорія і методика співпраці дошкільних закладів з родиною») з метою формування у майбутніх фахівців здатності розвивати соціальні компетентності у дошкільнят («парасольки» над усім процесом їх навчання, і де базового значення мають соціальні навички) запроваджувалась система різнорівневих навчально-пізнавальних завдань. У контексті виконання таких завдань студенти заохочувались до «мисленнєвого або імітаційного», але реального занурення у майбутню професійну діяльність. Відтак, реалізовувались ідеї контекстного навчання (О. Вербицький). Наш досвід у цьому плані підтвердив, що дійсно більшої ефективності набувають процеси і самоактуалізації, і самореалізації студентів, які вмотивовані набути здатність формувати особистість дошкільна як суб'єкта соціальної дії.

Зауважимо й на конструктивності методів інтерактивного навчання (кейс-метод, семінар-дискусія, імітаційно-рольове моделювання педагогічних ситуацій, проблемна лекція-бесіда та ін.).

Як засвідчує практика, що склалась на педагогічному факультеті Ізмаїльського державного гуманітарного університету, доцільно вважати одним із параметрів методичного сервісу підготовки майбутніх вихователів до означеного сегменту професійної діяльності ще й такий: методичний супровід систематизації знань, умінь і навичок студентів вибудовувати педагогічну дію, спираючись на результати діагностики явищ (процесів), на які вона спрямована. Насамперед, формуючи соціальні навички у старших дошкільників, конструктивною є методика «Ціннісна картина світу» (за С. Тищенко), в основі якої – індивідуальна бесіда, де ключовими виступають

відповіді дітей, що слугуватимуть «допомогою» письменнику, який має намір написати саме для них книжку (типу – «обери й поясни свій вибір, зокрема, за темою «Я і друзі», «Мої уявлення про добро і зло») тощо [8, с. 120–121].

Не менш суттєвим вважаємо й методичне спрямування проектної діяльності студентів, наприклад, з теми «Час творити добро», де домінуючою виступає ідея залучення старших дошкільників до просоціальної діяльності.

В нашому досвіді виявилась ефективною практика складання студентами портфоліо (зокрема, «Портфоліо досягнень», де систематизовано апробований практико-орієнтований матеріал, наприклад, із субсфери старшого дошкільника «Світ гри», де успішна організація ігрової діяльності виступає формою засвоєння дитиною соціального досвіду).

Висновки. Отже, спираючись на домінуючу серед науковців (І. Єрмаков, О. Кононко, Д. Пузиків) думку про функції саме життєвих компетентностей – забезпечення і життєздатності, і життєстійкості, і життєтворчості особистості, ми відносимо до них і здатність дитини старшого дошкільного віку бути суб'єктом соціальної дії [9]. А тут базового значення набувають саме соціальні навички дитини. Означене виступає важливим сегментом професійної діяльності вихователя, а, відтак, складає мету підготовки майбутніх фахівців в умовах вищої школи й вимагає відповідного професійно вмотивованого методичного супроводу. Розробка методичного сервісу в цьому плані виступає не як самоціль, а з урахуванням конструктивного зарубіжного досвіду підготовки фахівців – соціономістів [10] розцінюється як чинник професійного саморозвитку студентів.

Список використаної літератури

1. Огнев'юк В. Особлива місія дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 2006. – № 10. – С. 3 – 8.
2. Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд: О.М. Байер, Л.В. Батліна, А. М. Богуш та ін. /наук. кер. А. М. Богуш; за заг. ред. Л.В. Батліної. – Тернопіль: Мандрівець, 2015. – 200 с.
3. Personality at 10 is Key to Access an Adult Life. «The Sanday Times». English Learner's Digest. – 2004. – №4.
4. Рубинштейн С.Л. Общие основы психологии. – Спб: Питер, 1999. – 380 с.
5. Методологічні аспекти «Я у світі» – К: Світоч, 2009. – 249 с.
6. Гаврилюк С.М. Професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості: теорія і методика: монографія. – Умань: Вид. «Сочинський М.М.», 2015. – 352 с.
7. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. Семенової. – Одеса: Пальміра, 2006. – 272 с.
8. Сокурєнко О.О. Формуємо світогляд дитини в ігровій та дослідницькій діяльності: Навч. пос. – Миколаїв:МОІППО, 2008. – 124 с.
9. Кононко О. Л. Особистісна орієнтація – пріоритет сьогодення / Дошкільне виховання. – 2007.– № 5. – С. 3-6.
10. Фрицюк В.А. Зарубіжний досвід підготовки фахівців до професійного саморозвитку // Науковий вісник. Серія «Педагогіка». Вип. 4(111). – Одеса, 2016. – С. 137 –141.

References

1. Ogneviuk V (2006).The special mission of preschool education. Doshkilne vykhovannia (*Preschool education*), 10,3-8 (in Ukr.)
2. Baier, O.M. , Bohush A.M., Batlina A.M. et al. (2015). In A.M. Bohush & A.M. Batlina (Ed.) *World of childhood : complex educational program for preschool educational establishments*. Ternopil: Mandrivets (in Ukr.)
3. Personality at 10 is a Key to Access an Adult Life (2004). *English Learner's Digest*, 4.
4. Rubinshtein S. L. (1999). *General Bases of Psychology*. Spb: Piter (in Russ.)
5. *Methodological aspects «I am in the world»* (2009). Kyiv: Svitotch (in Ukr.)
6. Gavryliuk S.M. (2015). *Professional preparation of future educators of preschool educational establishments to pedagogical work: theory and methodology*. Uman: Sotchinskyi M.M. (in Ukr.)
7. Reference- Dictionary of Professional Pedagogics (2006) . In A. Semenova (Ed.). Odessa: Palmira (in Ukr.)

8. Sokurenko O.O. (2008). Form the world view of child in playing and research activity. Mykolaiv :MOIPPO (in Ukr.)
9. Kononko O. L. (2007). A personality orientation is a priority of present time. *Doshkilne vykhovannia (Preschool education)*, 5, 3-6 (in Ukr.)
10. Fryciuk V. A. (2016). Foreign experience of preparation of specialists to professional self development. *Naukovyi Visnyk (Scientific Announcer). Pedagogics*, 4 (111). Odesa, 137 -141 (in Ukr.)

LESINA T.

Doctor of Philosophy (Pedagogical Sciences), Associate Professor Department of General Education, Pre-school and Primary Education, Izmail State University of Humanities

SOME ASPECTS OF METHODOLOGICAL SERVICE OF THE PROCESS OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS' TRAINING TO THE FORMATION OF SENIOR PRESCHOOLERS' SOCIAL SKILLS

Abstract. Introduction. *In the conditions of Ukrainian reality, when the preschool education is recognized as the most important parameter for successful continuity of preschool education of the child and the school of the first stage, social and pedagogical requirements for the formation of the whole person of the senior preschooler are foregrounded. Meanwhile, both scientists and practitioners are of a single judgment about the lack of attention of specialists of sociology professions (preschool teacher, assistant preschool teacher, social care teacher, psychologist, etc.) and parents for the formation of senior preschoolers as a subject of social action. In this regard, is sharpened the field of special interests reflecting the scientific understanding of such pedagogical phenomena as social intelligence, social position, social behavior model, etc., which are also based on the social skills.*

Purpose: *we aim to highlight some aspects of methodological service of the process of training future preschool teachers, who because of their exceptional personal and professional intended purpose should be competent to develop social skills, particularly those of senior preschoolers.*

Methods: *theoretical level – analysis, synthesis, generalization, modeling – to clarify the content of basic concepts of research; the empirical level – the self-reflection of the first hand experience, teachers' observations, summarizing the experience of preschool educational institutions and universities in terms of optimization of methodical support of the process of senior preschoolers' social skills formation.*

Results – *clarification of the scientific status of the underlying research concepts; rationale of comparative effectiveness of the principles, methods and forms of students' vocational training improvement to the designated area for future professional activities.*

Originality *is seen in the extension of the established scientific views on the social skills of a preschooler as part of his vital competencies, the parameters of the methodical service of the process of training the competitive preschool teacher.*

Conclusion: *the constructibility of the program «World of Childhood» (developed by A. M. Bogusz), particularly its effectiveness regarding scientific and methodological support of the process of preschoolers' social development has been analyzed, the central guiding role of the principle of studentcentredness in the methodical service of the process of training future preschool teachers to the competent formation of the senior preschoolers' social skills and also the effectiveness of some interactive forms and methods have been grounded.*

Based on the analysis of scientific sources on issues of improvement of vocational training of future preschool teachers, the aim, principles and selected methods, forms and the conceptual core of methodological service of the formation of students' ability to develop senior preschoolers' social skills are designated in this article.

Keywords: *competence approach, vital competencies, a senior preschooler, social skills, methodological service of training preschool teachers.*

*Одержано редакцією 19.11.2016 р.
Прийнято до публікації 14.12.2016 р.*